Danske erfaringer vedrørende selvmord efter deltagelse i FN's fredsbevarende styrker

Ved Jacob Hansen-Schwartz, Gert Jessen og Hans Ole Jørgensen

Mange lande har siden Anden Verdenskrig haft tradition for at udsende soldater på fredsbevarende missioner af forskellig karakter. Danmark har i denne periode støttet forskellige FN-missioner, og op gennem 1990'erne har det især været det tidligere Jugoslavien, som har været indsatsområde, og der har også været udsendt et betydeligt større antal soldater i disse år end tidligere.

De fredsbevarende missioner i det tidligere Jugoslavien har – også i Danmark – tiltrukket sig mediernes bevågenhed. Opmærksomheden på de forskellige reaktioner og sygdomme blandt deltagende soldater er steget betydeligt, og især har der været megen opmærksomhed på FN-soldaternes fysiske såvel som psykiske helbred efter de voldsomme begivenheder i Kroatien i 1995.

Et af de særligt bekymrende områder har været selvmordsadfærden blandt tidligere udsendte danske FN-soldater. En undersøgelse af psykiske efterreaktioner hos udsendt personel foretaget af Psykologisk Afdeling ved Forsvarets Center for Lederskab viste, at 1,5 % af de adspurgte fra det danske hold 7 og 8 fra FN's mission i Kroatien i 1995 (UNCRO) "ret ofte" eller "meget ofte" efter hjemsendelse havde haft tanker om selvmord (Andersen 1998).

Forsvarets Sundhedstjeneste tog med baggrund i en forespørgsel fra Forsvarskommandoen i 1998 initiativ til udførelsen af et videnskabeligt pilotstudie med henblik på nærmere at belyse selvmordsadfærd blandt forsvarets udsendte personel

i fredsstøttende operationer. Fokus i pilotstudiet har været at give en tentativ beskrivelse af en mulig overhyppighed af selvmord blandt udsendte.

Metode

Personidentifikationsnumre fra FN personel-administrationssystemet årgang 1995 til 1997 blev sammenlignet med Register for Selvmord. I den observerede periode blev i alt 3.859 soldater udsendt til en international mission. Af de udsendte var 2,4% (91) kvinder. Aldersmæssigt var 62% mellem 20 og 25 år gamle – den yngste 18 år og den ældste 59 år. Ca. 95% gjorde tjeneste i eks-Jugoslavien.

For hvert personidentifikationsnummer i FN personel-administrationssystemet kunne udsendelsestidspunkt og tilknyttet enhed (specificeret efter underafdeling) fastslås. I tilfælde af selvmord eller anden voldelig død, blev stamkort rekvireret med henblik på nærmere beskrivelse af personens tjenesteforløb. I tilfælde af at en underafdeling havde to eller flere soldater, som efterfølgende begik selvmord, blev underafdelingen beskrevet med henblik på identifikation af eventuelle disponerende faktorer. Beskrivelsen blev blandt andet foretaget ved opfølgende interview af personellet fra den pågældende underafdeling. Som sammenligningsgrundlag blev incidensen af selvmord i en alders- og kønsmæssig sammenlignelig population anvendt.

Resultater

I den observerede kohorte fandtes ét dødsfald som følge af en bilulykke og fire mænd i alderen 21 til 24 år havde begået selvmord. I en alders- og kønsmæssig sammenlignelig population ville der i samme periode i en gruppe på 3.859 mennesker statistisk forekomme 3 selvmord, hvilket ikke umiddelbart tyder på en markeret overhyppighed. Der kan argumenteres for, at udsendte FN soldater kunne være en positiv selekteret gruppe, da det fx drejer sig om unge mænd ved over gennemsnitligt godt helbred, hvorfor man måske også kunne forvente et relativt reduceret antal

selvmord i denne gruppe. Ud af de fire observerede selvmord skete to umiddelbart kort tid før afrejse og to efter udsendelse. Af stamkortoplysninger fremgik det, at de to, som begik selvmord før udsendelse, havde været tjenestegørende gennem et antal år og den ene havde desuden erfaring fra tidligere udsendelse.

De to, som begik selvmord efter hjemsendelse, havde forud for udsendelse af tjent deres værnepligt og havde umiddelbart efterfølgende tegnet kontrakt med henblik på udsendelse. Det er værd at bemærke, at de to sidstnævnte og en af de førstnævnte tilhørte sammen kompagni, nemlig stabskompaniet ved hold 8 af den danske bataljon i UNCRO.

Diskussion

Pilotstudiet har vist, at der i perioden 1995 til 1997, begge år inklusive, er begået i alt 4 selvmord blandt soldater udsendt i international tjeneste. Imidlertid forekommer 3 af de 4 selvmord blandt personellet fra én bestemt underafdeling på i alt 370 mand. Isoleret betragtet opnår denne enhed derfor et relativt højt antal selvmord, som er langt højere end det forventede. Det er interessant at pilotstudiet således ikke kan bekræfte en delkonklusion fra spørgeskemaundersøgelsen af hold 7 og 8 fra det danske bidrag til UNCRO, hvor det hedder "at STKMP/hold 8 udvikler færre reaktioner end både øvrige kompagnier fra hold 8 og B-KMP/hold 7" (Andersen 1998). Om end nærværende undersøgelse ikke direkte kan påvise en sammenhæng mellem oplevelserne under international tjeneste og evt. efterfølgende selvmord, kan der dog ikke herske tvivl om at dette kompagni var udsat for en hård belastning allerede ved ankomsten til et område, hvor der havde været betydelige kampe, der også havde medført tab af danske soldater samt en del tilskadekomne. Opgaven synes således med ét ændret, og der var usikkerhed om fremtiden for enheden. Yderligere blev enheden i denne periode involveret i nye voldsomme kamphandlinger, som bl.a. i alt medførte tab af 2 danske soldater og 16 sårede.

Enheden begyndte efterfølgende at gå i opløsning med deraf ledelsesmæssige følger. Omtrent en måned efter de ulykkelige begivenheder opløstes og splittedes enheden efter en kort afviklingsfase hjemme.

I undersøgelsen indgår også de 2 selvmord, der blev begået inden udsendelse. Begge var, da selvmordene skete umiddelbart inden udsendelsen, enkadreret i de enheder, som skulle sendes ud. Det kan derfor ikke udelukkes, at årsagerne til disse selvmord kan have været tjenstligt relateret. Den ene af de to havde tidligere været udsendt, hvilket også kan have haft en vis indflydelse.

På det givne tidspunkt var forsvarets beredskab stadig under udvikling i forhold til det i dag gældende opfølgningsprogram. Dette har indtil for nylig været begrænset til oplysning om muligheden for behandling ved hjemsendelse samt intervention hos repatrierede, men omfatter nu også en spørgeskemaundersøgelse, der tilsigter en samlet opfølgning af hele enheden (Andersen 1998).

Det danske forsvar har nu formuleret en politik (Martini 1997) vedrørende den psykiske trivsel hos tjenestegørende personel – både under tjeneste og efter hjemsendelse. I formuleringen udelukkes ikke, at personel, der forretter udenlandstjeneste, kan få oplevelser, som sætter sig spor hos personen, men sætter grænsen ved "efterreaktioner, som i væsentlig grad påvirker deres hverdag". For at kunne vurdere hvorvidt denne politik egentlig efterleves, kræves der derfor en viden, som både i omfang og tid kan siges at være dækkende for det udsendte personel. De foretagne spørgeskemaundersøgelser har haft en svarprocent mellem 50% og 75%, hvilket efterlader en endog betydelig restgruppe, hvorom der ikke eksisterer konkret viden. PTSD (Post Traumatic Stress Disorder) udgør her en særlig udfordring, idet syndromet også kan optræde med en betydelig latenstid i forhold til tidspunktet for den traumatiserende oplevelse. PTSD er også forbundet med en øget risiko for selvmord og selvdestruktiv adfærd (Bullman & Kang 1994).

Resultaterne af pilotundersøgelsen skal vurderes i forhold til metoden. Som observationstid er der valgt et år efter hjemsendelse. Dette er i overensstemmelse med den metode som generelt vælges ved registerundersøgelser, idet en længere observationstid ville gøre en kausal sammenhæng mellem udsendelse og evt. selvmord mindre valid. Imidlertid er der i andre undersøgelser fundet belæg for, at psykiske eftervirkninger, herunder selvmordstanker og gennemført selvmord, kan optræde op til flere år efter en given traumatiserende oplevelse (Bullman & Kang 1994). Endvidere er det talmæssige grundlag for undersøgelsen (en kohorte på 3.859 mand med 4 selvmord) for spinkelt til i statistisk henseende at kunne drage sikre konklusioner. Generelt må det dog siges, at resultaterne ligger på linie med fx norske undersøgelser, hvor man har opgjort erfaringerne fra UNIFIL (FN-styrken til overvågelse af grænsen mellem Libanon og Israel) (Thoresen et al. 2002).

Danmark, og andre lande, som bidrager til internationale fredsbevarende styrker, kan formentlig i mange år fremover forudse udsendelse af et betydeligt antal soldater. Senest vil krigen i Irak også betyde et engagement, og Danmark har således også udsendt et antal soldater til dette område fra juni måned 2003. I øjeblikket udsendes der fra Danmark omkring 2000 soldater per år. Derfor vil fortsat opfølgning af og forskning i soldaternes mentale velbefindende være relevant og nødvendig. På baggrund af pilotstudiet er det forfatterens opfattelse, at betydelig viden vil kunne opnås gennem en udvidet retrospektiv registerundersøgelse af dødeligheden blandt militært personel, der har været udsendt i international tjeneste. Det er vigtigt at udvide kohortens størrelse, men det er ligeså vigtigt at udvide observationstiden mellem hjemsendelse og eventuel suicidal adfærd. Sidstnævnte fordrer dog en nærmere undersøgelse af hvert enkelt dødsfald for at afklare mulig kausal sammenhæng med missionsudsendelse. Ligeledes vil det være af værdi at udvide fremtidige undersøgelser til også at omfatte psykiatrisk morbiditet. I sig selv har dette interesse, men det vil også øge den statistiske validitet af gjorte observationer.

Fuldstændig referenceliste : Se nedenfor.

Referencer

- Andersen HE. **Danske FN-soldater 2 år efter. Opfølgningsundersøgelse af DANBAT hold 7 og 8.** FCLPUB (144). København: Forsvarets Center for Lederskab, 1998
- Bullman TA, Kang HK. **Posttraumatic stress disorder and the risk of traumatic deaths among Vietnam veterans.** J Nerv Ment Dis 1994, 182:604-610.
- Hansen-Schwartz J, Jessen G, Andersen K, Jørgensen HO. **Selvmondsadfærd blandt soldater udsendt til international tjeneste. Et pilotprojekt omhandlende 1995-1997.** København: Forsvarets Sanitetsskole, 2001.
- Hansen-Schwartz J, Jessen G, Andersen K, Jørgensen HO. **Suicide after deployment in UN peacekeeping missions – a Danish pilot study.** Crisis 2002, 23(2): 55-58.
- Jessen G, Hansen-Schwartz J, Andersen K, Jørgensen HO. **Suicidal risk after UN peace-keeping missions. Preliminary Danish Experiences.** 8th European Symposium on suicide and suicidal behaviour, Bled, 2000.
- Martini, S. **Soldat i fredens tjeneste - mødet med "krigens gru".** Danske erfaringer med forebyggelse og behandling. FCL brev, 1997.
- Thoresen S, Mehlum L. **Selvmondsforebyggelse – også i FN-styrkerne?** Nytt i Suicidologi 1998, 3: 11-13.
- Thoresen S, Mehlum L, Møller B. **Suicide in Peacekeepers: An Epidemiological Study of Suicide in 22,275 Veterans from Norwegian Peacekeeping Operations.** Prehosp Disast Med 2002, 17(1).

Jacob Hansen-Schwartz er dr.med og ansat ved neurokirurgisk afdeling ved Aalborg Universitetshospital. Han har gjort tjeneste som militærlæge siden 1993 og har også været udsendt til de danske bataljoner i Bosnien og Kosovo.

Gert Jessen, MA, Erhvervs-DiplomLeder, har nationalt og internationalt arbejdet med suicidologi som forsker og underviser gennem 15 år. Han har i mange år været tilknyttet Center for selvmordsforskning i Odense. Han er nu dels selvstændig og dels chef-konsulent indenfor Human Resources i et privat firma.

Hans Ole Jørgensen har siden 1991 været læge i det danske Forsvar og er stabslæge ved Danske Division. I flere omgange har han været ledende læge ved de danske Bataljoner udstationeret i Kroatien og Bosnien.

Fuldstændig referenceliste

- Aarhaug P, Weisæth L, Mehlum L, Larsen L. The UNIFIL-study 1991-1992. Results and recommendations. Oslo: The Joint Medical Service, HQ Defence Command, Norway, 1993.
- Andersen HE. Danske FN-soldater 2 år efter. Opfølgingsundersøgelse af DANBAT hold 7 og 8. FCLPUB (144). Copenhagen: Forsvarets center for lederskab, 1998.
- Bille-Brahe U, Jessen G. Suicide in Denmark, 1922-1991: the choice of method. *Acta Psychiatrica Scandinavica* 1994; 90:91-96.
- Brooking JI. Potential psychological problems of army medicine services personnel in combat with particular reference to the Territorial Army. *Journal of the Royal Army Medical Corps* 1983; 129:146-153.
- Bullman TA, Kang HK. Posttraumatic stress disorder and the risk of traumatic death among Vietnam veterans. *Journal of Nervous and Mental Disease* 1994; 182:604-610.
- Campion EW. Disease and suspicion after the Persian Gulf War. *New England Journal of Medicine* 1996; 335:1525-1527.
- Davidson JR, Hughes D, Blazer DG, George LK. Post-traumatic stress disorder in the community: an epidemiological study. *Psychological Medicine* 1991; 21:713-721.
- Fontana A, Rosenheck R. Attempted suicide among Vietnam veterans: a model of etiology in a community sample. *American Journal of Psychiatry* 1995; 152:102-109.
- Goodale PA. Anger profile of suicidal inpatients Vietnam veterans. *Dissertation Abstracts International* 1999; 59:5577-B.
- Hansen-Schwartz J, Jessen G, Andersen K, Jørgensen HO. Selvmordsadfærd blandt soldater udsendt til international tjeneste. Et pilotprojekt omhandlende 1995-1997. Copenhagen: Forsvarets Sanitetsskole, 2001.
- Hendin H, Haas AP. Suicide and guilt as manifestations of PTSD in Vietnam combat veterans. *American Journal of Psychiatry* 1991; 148:586-591.
- Hytten K, Weisæth L. Suicides among soldiers and young men in the Nordic countries 1977-1984. *Acta Psychiatrica Scandinavica* 1989; 79:224-228.
- Kang HK, Bullman TA. Mortality among U.S. veterans of the Persian Gulf War. *New England Journal of Medicine* 1996; 335:1498-1504.
- Kettner B. Combat strain and subsequent mental health. A follow-up study of Swedish soldiers serving in the UN-forces 1961-62. *Acta Psychiatrica Scandinavica Supplementum* 1972; 230:1-112.
- Kramer TL, Lindy JD, Green BL, Grace MC, Leonard AC. The comorbidity of post-traumatic stress disorder and suicidality in Vietnam veterans. *Suicide and life-Threatening Behaviour* 1994; 24:58-67.
- Litz BT, Orsillo SM, Friedman M, Ehlich P, Batres A. Posttraumatic stress disorder associated with peacekeeping duty in Somalia for U.S. military personnel. *American Journal of Psychiatry* 1997; 154:178-184.
- Mehlum L. Positive and negative consequences of serving in a UN peacekeeping mission. A follow-up study. *International Review of the Armed Forces Medical Service* 1995; 58:289-295.
- Mehlum L. Suicidal ideation and sense of coherence in male conscripts. *Acta Psychiatrica Scandinavica* 1998; 98:487-492.
- Mehlum L. Forebygging av selvmord blant militært personell. In L Mehlum (Ed), *Tilbake til livet* (pp. 288-302). Oslo: HøyskoleForlaget, 1999.

Paykel ES, Prusoff BA, Myers JK. Suicide attempts and recent life events. *Archives of General Psychiatry* 1975; 32:327-333.

Powell KE, Fingerhut LA, Branche CM, Perrotta DM. Deaths due to injuries in the military. *American Journal of Preventive Medicine* 2000; 18(3S):26-32.

Thoresen S, Mehlum L. Selvmordsforebygging – også I FN-styrkerne? *Nytt i Suicidologi* 1998; 3: 11-13.

Ward W. Psychiatric morbidity in Australian veterans of the United Nations peacekeeping force in Somalia. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry* 1997; 31:184-193.

Weisæth L. Stress of UN military peacekeeping. *Wismic Newsletter* 1990; 2:15-18.

World Health Organisation. The ICD-10 classification of mental and behavioural disorders. Clinical descriptions and diagnostic guidelines. Geneva, 1992.